

NYTT OM LUFTKONTROLL

NR 2 2019

**Det här brevet är en del i Naturvårdsverkets
vägledning om miljökvalitetsnormer för utomhusluft.**

Föreskrifterna och förordningen reviderade

Nu finns Naturvårdsverkets föreskrifter om kontroll av luftkvalitet i ny version, och luftkvalitetsförordningen har reviderats av regeringen/miljödepartementet:

- Föreskrifterna: [NFS 2019:9](#) (träder i kraft den 20 januari 2019, ersätter NFS 2016:9).
- Luftkvalitetsförordningen [SFS 2010:477](#)
Ändringsförordning [SFS 2019:1260](#) (träder i kraft den 1 januari 2020, förordningarna konsolideras då).

Bakgrunden till revideringarna har varit Europeiska kommissionens formella underrättelse gällande genomförandet av Europaparlamentets och rådets direktiv 2008/50/EG av den 21 maj 2008 om luftkvalitet och renare luft i Europa (KOM:s ref. SG-Greffe [2019] D/1411, ärendenummer 2018/2326). Underrättelsen har inneburit att vissa justeringar har behövt göras i de respektive författningarna.

Naturvårdsverket och miljödepartementet har haft separata, men samtidigt remisser till samma mottagare (kommuner, länsstyrelser, centrala myndigheter, luftvårdsförbund m.fl.).

Några av ändringarna:

- Vid framtagande av åtgärdsprogram ska det anges på vilket sätt de förbättringsåtgärder som har genomförts, pågår eller behöver vidtas är lämpliga för att hålla perioden av överskridande av miljökvalitetsnormen så kort som möjligt.
- Kompletterande utvärderingströsklar för kvävedioxid, baserade på den högre

timnormen (200 µg/m³).

- Referenslaboratoriet för tätortslufts uppgifter tydligare specificerade till följd av ett utökat bemyndigande för Naturvårdsverket.
- Förtydligade krav på dokumentation av avvikelser från gällande krav.
- Tydligare dokumentation av mätstationer: fotografier, kartor, kompassriktning.
- Tidigarelagd rapportering av resultat från objektiv skattning, inledande kartläggning och modellberäkning (15 juni istället för 30 juni).

Regeringsuppdrag om åtgärdsprogram

Tidigare i år gav regeringen i uppdrag åt Naturvårdsverket att följa upp arbetet med miljö kvalitetsnormerna för utomhusluft och åtgärdsprogrammen (M2019/00648/KI).

Naturvårdsverket ska föreslå hur val av lämpliga, effektiva åtgärder kan göras så att en period av överskridande av miljö kvalitetsnormerna hålls så kort som möjligt.

Naturvårdsverket ska även redovisa vilka verktyg och mandat kommunerna har för att bidra till att miljö kvalitetsnormerna följs samt eventuella brister som identifierats i dem. Möjligheten att ta fram nationella åtgärdsplaner i syfte att rapportera till EU och visa på det samlade åtgärdsarbete som görs i Sverige ska också undersökas. I uppdraget ska Naturvårdsverket även föreslå hur regelverket för kontroll av luftkvalitet (mätning, beräkning och objektiv skattning) kan förbättras samt undersöka möjligheten att stärka kopplingen till miljömålsarbetet. Statskontoret har fått ett parallellt uppdrag med fokus på systemets utformning (M2019/00649/KI). Båda regeringsuppdragen ska redovisas senast den 28 februari 2020.

www.naturvardsverket.se/Miljoarbete-i-samhallet/Miljoarbete-i-Sverige/Regeringsuppdrag/Atgardsprogram-for-luftkvalitet/

Under augusti och september besökte Naturvårdsverket och Statskontoret fem kommuner/samverkansområden i landet (Linköping, Stockholm, Malmö, Göteborg och Skellefteå) för att diskutera styrkor och svagheter i systemet med åtgärdsprogram. Val av områden speglade de olika förutsättningar som kommuner/områden har luftkvalitetsmässigt beroende på geografiskt läge, befolkningens mängd och vilka typer av verksamheter (t.ex. trafik och hamnar) som belastar luftkvaliteten. Besöken var värdefulla och gav viktig information för vidare analys till de förbättringsförslag som kommer att presenteras i rapporten. För den del av regeringsuppdraget som rör kontroll av luftkvaliteten anordnades en workshop på Naturvårdsverket i oktober med deltagare från bl.a. kommuner, stödfunktionerna och konsulter. Även detta möte gav värdefull input till det fortsatta arbetet med regeringsuppdraget.

Nytt om åtgärdsprogram

Under året har ett åtgärdsprogram fastställts och Naturvårdsverket har gjort bedömningar av tre underrättelser om behov av åtgärdsprogram.

- Region Gotland fastställde i september 2019 sitt åtgärdsprogram för partiklar (PM10).

Åtgärdsprogrammen för Region Gotland och Göteborgsregionen (som fastställdes under 2018) kommer att rapporteras till EU av Naturvårdsverket i enlighet med direktivets krav.

När risk för överträdelse av en miljökvalitetsnorm finns ska kommunen underrätta Naturvårdsverket som i sin tur bedömer om ett åtgärdsprogram behövs.

Naturvårdsverket rapporterar sin bedömning till länsstyrelsen som i sin tur har möjlighet att överlåta framtagandet av programmet till den berörda kommunen, om kommunen är överens med länsstyrelsen om detta. Under året har Naturvårdsverket bedömt tre underrättelser – från Gävle, Stockholm och Linköping.

- För Gävle gjordes bedömningen att underrättelsen inte gav stöd för att ett åtgärdsprogram skulle upprättas. En översiktlig kartläggning av halter i kommunen visade på överskridande av dygnsnormen för kvävedioxid (NO₂), kompletterande utredningar visade dock på att miljökvalitetsnormen skulle klaras.
- I Stockholm har återkommande överskridande av miljökvalitetsnormen för kolmonoxid (CO) skett vid en mätstation under flera år. Halterna av CO är normalt låga men i samband med en årlig kortege med veteranbilar riskerar miljökvalitetsnormen att överskridas. Naturvårdsverket bedömde att risken för överskridande kvarstår om inte åtgärder vidtas och att ett åtgärdsprogram behöver upprättas.
- Linköping inkom med en detaljerad kartläggning som gjordes i samband med en utredning om att återinföra dubbla filer för biltrafiken på en gata i kommunen. En åtgärd i kommunens åtgärdsprogram för partiklar (PM10) var att minska trafiken på den aktuella gatan genom att bygga om ett körfält i varje riktning till kollektivtrafikfält. Beslut har nu tagits om att återinföra dubbla filer för biltrafiken på gatan, vilket beräknas leda till ökade halter av PM10 och NO₂. Kartläggningen visar dessutom på att normen för NO₂ sannolikt överskrids redan idag. Naturvårdsverket bedömer att underlaget från Linköping ger stöd för att ett åtgärdsprogram för kvävedioxid behöver upprättas.

Samtliga åtgärdsprogram går att hitta på Naturvårdsverkets webbplats:

www.naturvardsverket.se/Stod-i-miljoarbetet/Vagledning/Luft-och-klimat/Miljokvalitetsnormer-for-utomhusluft/Atgardsprogram-for-luft/

Provårkampanj Västtrafik – bra exempel på beteendeändringsåtgärd

Som ett resultat av Västtrafiks deltagande i revideringen av åtgärdsprogrammet för kvävedioxid i Göteborgsregionen genomförde de en provårkampanj.

Provårkampanjen riktades till knappt 400 000 hushåll, vi fick över 110 000 svar från personer som ville vara med och prova kollektivtrafik gratis i två veckor. Av dessa valdes knappt 35 000 ut som provåkare. "Vårt mål med kampanjen var att få minst 4900 nya kunder och vi lyckades att få drygt 5500 nya kunder. Så det känns verkligen positivt." Säger Hanna Björk, Hållbarhetschef/Bitr avd chef, Västtrafik.

En informationsfilm togs fram i kombination med kampanjen:

https://www.youtube.com/watch?v=gW907gSIS_Y. "Det var ett tydligt sätt för oss att visa att det är viktigt att vara och en tänker över sitt sätt att resa." säger Hanna Björk.

Västtrafik gjorde också en mindre undersökning hur många som uppmärksammat kampanjen och den visade att 67 % uppmärksammat den och att över 80% ansåg att utskicket gav en positiv bild av Västtrafik.

"Fitness check" av EU:s luftkvalitetsdirektiv

EU-kommissionen har nu slutfört sin genomgång av luftkvalitetsdirektiven (en så kallad "Fitness Check"). Genomgången omfattade åren 2008 till 2018 och innebar en utvärdering av direktivens relevans, effektivitet och vilket mervärde de har haft. Sverige var en av sju fallstudier som undersöktes inom ramen för arbetet.

Resultatet från genomgången pekar på att regelverket är i stort sett ändamålsenligt, även om det finns vissa förbättringsområden. Dessa gällde bl.a. utformning av mät nätverket där ytterligare vägledning skulle kunna behövas. Det konstaterades att bestämmelserna har möjliggjort betydande förbättringar i arbetet med luftkvalitet men att det kvarstår ett relativt stort genomförandegap i vissa medlemsländer.

Kommissionen identifierade att det finns visst utrymme för att minska den administrativa bördan, men att de kostnader som förknippas med genomförandeproblem är betydligt större än de administrationskostnader som genomförandet av direktiven medför.

Kommissionen noterade att luftkvalitet fortfarande är en mycket viktig fråga för EU:s medborgare och att det är viktigt med gemensamma standarder (t.ex. gränsvärden) för arbete med luftkvalitet. Dessa är dock i vissa fall mindre ambitiösa än vad vetenskapen rekommenderar. En utökad harmonisering av övervakning, information och åtgärdsprogram skulle kunna vara nödvändig. Det konstaterades också att det omfattande arbete som har genomförts under de senaste åren med att modernisera rapporteringssystemet för luftkvalitet ger stora möjligheter till att effektivisera framtida rapporteringar och det sätt som information om luftkvalitet tillhandahålls inom Europa.

Det är i dagsläget oklart hur dessa resultat kommer att följas upp, men en möjlighet är att en revidering av direktiven blir en central del av en ny "Clean Air Action Plan" som ingår i den europeiska gröna given som nyligen lanserades av den nya EU-kommissionen.

Mer information om och resultaten från EU:s "Fitness Check":

https://ec.europa.eu/environment/air/quality/agd_fitness_check_en.htm

EU:s Clean Air Forum

I slutet av november samlades över 400 deltagare för att diskutera luftfrågan utifrån fyra teman: hälsa, uppvärmning, jordbruk och finansiering. Inför de första tre hade filmer skapats för att belysa problemet, men även se lösningar. Filmerna finns tillgängliga på denna sida tillsammans med andra dokument för mötet

https://ec.europa.eu/info/events/eu-clean-air-forum-2019-nov-28_en.

Hälsoeffekterna av luftföroreningar ses över hela Europa och det är nu tydligt att inte ens WHO:s gränsvärden ger ett fullgott skydd mot negativa effekter. Luftföroreningar ligger på topp 10 över globala dödsorsaker och det är även viktigt att notera att det vid sidan av dödligheten finns andra, omfattande effekter i form av försämrad hälsa (t.ex. luftvägsbesvär, hjärt- och kärlsjukdomar, cancer) och miljö (t.ex. skördeskador).

EU:s överträdelseärenden

EU-kommissionen fortsätter sitt agerande mot EU-medlemsländer som inte följer EU:s gränsvärden för luftkvalitet. Senaste land att dömas i EU-domstolen var Frankrike, som var det första landet att stämmas för överskridanden av gränsvärdet för kvävedioxid.

Målet kan läsas här: <http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&td=ALL&num=C-636/18>

EU-kommissionen informerade i somras om att överträdelseärendet mot Sverige för tidigare överskridanden av EU:s gränsvärde för kvävedioxid har lagts ner, dock med reservation för att kommissionen kan komma att ompröva beslutet mot bakgrund av ny information, t.ex. om framtida resultat skulle visa att gränsvärdet åter överskrids.

Överträdelseärendet mot Sverige för överskridanden av gränsvärdet för PM10 kvarstår, och det är av stor vikt att Sverige så snart som möjligt klarar gällande gränsvärden tillika miljökvalitetsnormer för PM10. Regeringen har nyligen skickat brev till de kommuner som berörs av överträdelseärendet och även till de kommuner som rapporterade ett överskridande av gränsvärdet under 2018.

Regeringen och Naturvårdsverket har även, genom att revidera luftkvalitetsförordningen och Naturvårdsverkets föreskrifter om kontroll av luftkvalitet, hanterat de synpunkter

som kommissionen kommunicerat i en formell underrättelse gällande Sveriges genomförande av luftkvalitetsdirektivet (se "Föreskrifterna och förordningen reviderade" ovan).

Senaste rapporter från Europeiska miljöbyrån

Europeiska miljöbyrån (EEA) har publicerat den senaste rapporten om luftkvalitet i Europa som baseras på medlemsländernas rapportering av data från 2017. Rapporten finns här: www.eea.europa.eu/publications/air-quality-in-europe-2019

Luftkvalitet ingår också i den nyligen publicerade rapporten "Europas Miljö - tillstånd och utblick 2020". I rapporten gör EEA bedömningen att Europa står inför miljöutmaningar av aldrig tidigare skådad skala och betydelse, men också med en mer medveten allmänhet och intensivare insatser inom EU. Mer information: www.eea.europa.eu/soer-2020

Kontroll av likvärdiga partikelinstrument

Under våren genomförde Referenslaboratoriet för tätortsluft - mätningar löpande kontroll av likvärdiga partikelinstrument på två platser, en i Danderyd och en i Sollentuna. Resultatet har nu publicerats i en rapport, [Ref-m: 2019:1](#), som kan hittas på referenslaboratoriets hemsida.

Kommuner som står inför beslutet att köpa nya mätinstrument är liksom tidigare välkomna att ta kontakt med referenslaboratoriet för en diskussion kring vilken typ av instrument som kan vara lämpligt utifrån kommunens behov.

Luften i Sverige-webben

Diagrammen på webbsidorna www.naturvardsverket.se/luftenisverige har nu i flertalet fall uppdaterats med 2018 års data. Enligt rapporterade data överskreds miljökvalitetsnormerna för kvävedioxid i sju kommuner i landet och normerna för partiklar (PM10) i tre kommuner. Miljökvalitetsnormen för kolmonoxid överskreds i en kommun och normerna för ozon på ett flertal platser. Övriga normer klarades, men miljökvalitetsmålets preciseringar överskreds frekvent.

Mer information om överskridanden i Sverige 2018: www.naturvardsverket.se/Stod-i-miljoarbetet/Vagledning/Luft-och-klimat/Miljokvalitetsnormer-for-utomhusluft/Overskridanden-av-miljokvalitetsnormerna/

Rapportering av resultat från objektiv skattning, inledande kartläggning och modellering

Den lägsta kravnivån när det gäller kontroll av miljökvalitetsnormerna är objektiv skattning. Kommuner eller föroreningar som inte omfattas av mätningar eller beräkningar ska därmed kontrollera genom objektiv skattning. Enligt 37-38 §§ Naturvårdsverkets föreskrifter om kontroll av luftkvalitet (NFS 2016:9) ska resultat från objektiv skattning och modellberäkning rapporteras senast den 30 juni (fr.o.m. 2020 senast den 15 juni). Antalet kommuner som själva eller via sitt samverkansområde har rapporterat denna typ av resultat har ökat de senaste åren. Totalt har det rapporterats objektiv skattning (eller inledande kartläggning) för över 200 kommuner sedan 2016. Modellberäkningar har rapporterats för över 100 kommuner sedan 2013.

Rapporterade objektiva skattningar: <https://shair.smhi.se/portal/objective-estimations>

Rapporterade modellberäkningar: <https://shair.smhi.se/portal/model-calculations>

Reflab-modeller erbjuder vägledning för kommuner i frågor om val av beräkningsmodeller osv.: www.smhi.se/reflab

På Naturvårdsverkets webbplats finns vägledning kring hur en objektiv skattning eller inledande kartläggning bör genomföras: www.naturvardsverket.se/upload/stod-i-miljoarbetet/vagledning/miljokvalitetsnormer/mkn-luft/vagledning-inledande-kartlaggning-objektiv-skattning.pdf. Ett praktiskt verktyg som kan användas för bedömning av om halterna befinner sig under eller över den nedre utvärderingströskeln (NUT) är VOSS, <http://voss.smhi.se/>, utvecklat av Reflab-modeller.

Miljöövervakningsutredningen

En statlig offentlig utredning (SOU 2019:22) har haft i uppdrag att göra en översyn av den svenska miljöövervakningen, däribland övervakningen av luft. Betänkandet, som nu överlämnats till regeringen innehåller en omfattande beskrivning av luftövervakningen i Sverige, såväl på statlig, regional som lokal nivå.

<https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2019/04/sou-201922/>

Vägledning

En viktig uppgift för Naturvårdsverket är att vägleda kommunerna i arbetet med miljökvalitetsnormerna. Handboken kompletteras av våra stödfunktioner (reflaben och datavärden).

[Luftguiden Handbok 2019:1](#) – Naturvårdsverkets vägledning om miljökvalitetsnormer för utomhusluft

[Särskild vägledning för inledande kartläggning och objektiv skattning](#) – Vid framtagande av inledande kartläggning eller objektiv skattning

[Referenslaboratoriet för tätortsluft – mätningar](#) som kan hjälpa till med frågor om kvalitetssäkring, val av mätmetod/mätinstrument etc.

[Referenslaboratoriet för tätortsluft – modeller](#) som är en stödfunktion vid frågor om modellering av luftkvalitet.

[Datavärdskap Luft](#) – Datavärden ansvarar för mottagande, lagring och tillgängliggörande av luftdata från kommunerna samt rapportering av dessa till EU.

Projektplatsen – På www.projektplatsen.se har vi två samarbetsytor ("Kontroll av MKN luft" och "Åtgärdsprogram – luft") där vi informerar om nyheter, bjuder in till dialog osv. Vid intresse av att få tillgång till detta, kontakta MKN-luft@naturvardsverket.se.

Kontakta oss

Kontakta oss gärna om ni har frågor: MKN-luft@naturvardsverket.se

Besök även gärna våra webbsidor:

www.naturvardsverket.se/luft (samlingsida för Naturvårdsverkets webbsidor om luft)

www.naturvardsverket.se/mknluft (om miljökvalitetsnormer för utomhusluft)

www.naturvardsverket.se/programomradeluft (om nationella luftövervakningen)

